

“BOBURNOMA” ASARIDA VOQEALAR BAYONI VA BADIY USLUB XUSUSIYATLARI

Jumamuratova Ruxshona Saparabayevna,
Nukus davlat pedagogika instituti talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18646200>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” asarida voqealar bayonining o‘ziga xos jihatlari hamda badiiy uslub xususiyatlari atroflicha tahlil qilinadi. Asarda tarixiy hodisalarning muallif shaxsiyati, ichki kechinmalari va badiiy tafakkuri bilan uyg‘un holda berilishi yoritiladi. Shuningdek, “Boburnoma”ning tarixiy manba va badiiy asar sifatidagi ahamiyati adabiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Boburnoma, Zahiriddin Muhammad Bobur, voqealar bayoni, badiiy uslub, tarixiylik, badiiylik.

Zahiriddin Muhammad Bobur o‘zbek mumtoz adabiyoti tarixida ko‘p qirrali ijodkor sifatida alohida o‘rin egallaydi. Uning she‘riy va nasriy merosi Sharq adabiy tafakkurining yuksak namunalaridan biri hisoblanadi. Ana shu meros ichida “Boburnoma” asari o‘zining mazmuniy kengligi, tarixiy ahamiyati va badiiy yuksakligi bilan ajralib turadi. Asar muallifning hayot yo‘li, siyosiy faoliyati, harbiy yurishlari bilan bir qatorda, o‘sha davrning ijtimoiy-siyosiy manzarasini ham yorqin aks ettiradi.

Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma”si o‘zbek nasriy adabiyotida noyob yodgorlik bo‘lib, unda voqealar bayoni va badiiy uslub bir-biriga uyg‘un holda namoyon bo‘ladi. Asarda muallifning shaxsiy tajribasi, ichki kechinmalari va siyosiy faoliyati voqealarni jonli va ta’sirchan tasvirlashga imkon yaratadi. Bobur voqealarni nafaqat tarixiy kontekstda, balki o‘z qarorlari, kechinmalari va kuzatuvlari orqali bayon etadi, bu esa “Boburnoma”ni tarixiy hujjat va badiiy asar sifatida birlashtiradi.

Bir yurtning odamlari haqida gapirib, Bobur shunday deydi: “Bu el ajab nima rivoyat qildilar, mahol ko‘runadur, vale bu xabar tavoturg‘a etishti, bu tumanning quyi oyog‘ikim, Lamata kandi derlarkim, andin quyi Darai Nur va Atarg‘a taaluqdur. Ushbu Lamata kandin yuqori tamom bu Ko‘histondakim, Kunar va Nurgil va Bajur va Savod va ul navohi bo‘lg‘ay, bu shoyi”durkim, har xotunkim o‘lsa, ani bir katqa solib, to‘rt tarafidan to‘rt kishi ko‘tarurlar, agar yomon ish qilmog‘on bo‘lsa, bu ko‘targanlarni bexost mutaharrak qilur, bu martabakim, takalluf qilib, o‘zlarini saxlasalar, o‘luk kattin tushar, agar yomon ish qilg‘on bo‘lsa, harakat qilmas...” [1, 49-50]

Vaqt va makon tasviri Boburning asardagi eng kuchli jihatlardan biridir. U tog‘lar, vodiylar, daryolar va shaharlar manzarasini qisqa, ammo jonli ifodalar bilan beradi. Bu tasvirlar voqealar rivojiga tabiiy fon yaratadi, o‘quvchi voqealarni ichidan his qiladi va muallifning qarashlarini tushunadi. Shu bilan birga, tabiat manzaralari Bobur kechinmalari

va ruhiy holatini ochib beruvchi badiiy vosita sifatida ishlatiladi. Masalan, u bir harbiy yurishni tasvirlagan paytda tog‘lar va vodiylar orqali voqealarning murakkabligi va xavfini his ettiradi, bu esa tarixiy voqeani badiiy obrazga aylantiradi. [1, 50-51]

Bobur voqealarni bayon etishda sodda va ravon tilni tanlaydi. U murakkab jumalardan qochib, fikrni lo‘nda va aniq ifodalaydi. Bu xususiyat asarning o‘qilishi va tushunilishini osonlashtiradi, ayniqsa, harbiy yurishlar, siyosiy muzokaralar va shaxsiy kechinmalar tasvirida. Shu bilan birga, asarda subyektivlik kuchli ifodalanadi; Bobur ayrim tarixiy shaxslar faoliyatiga o‘z munosabatini ochiq bildiradi, ba‘zan g‘azab, ba‘zan esa mulohazali qarashlar bilan voqealarni sharhlaydi. Bu esa asarni shaxsiy kechinmalar bilan boyitadi va o‘quvchiga voqeani faqat tarixiy fakt sifatida emas, balki muallifning ichki dunyosi bilan birga his qilish imkonini beradi.

Asarda badiiy tasvir vositalari ham keng qo‘llaniladi. Epitet, o‘xshatish, ramz va obrazlar orqali voqealar nafaqat tarixiy fakt sifatida, balki badiiy tafakkur orqali ham ifodalanadi. Masalan, shaharlarning talon-taroj qilinishi yoki urush maydonidagi vaziyat qisqa, ammo jonli obrazlar orqali o‘quvchiga yetkaziladi. Shu bilan birga, Bobur voqealarni ortiqcha bezak bilan emas, balki mazmuni chuqurlashtirish maqsadida tasvirlaydi. Bu uslub asarga ixchamlik, ammo mazmunan boylik beradi.

Muallifning shaxsiy kechinmalari va ruhiy holati voqealar bayonida muhim rol o‘ynaydi. U badiiy tafakkur bilan tarixiy voqelikni uyg‘unlashtiradi. Masalan, Hindistonga yurish paytida Bobur o‘sha hududning ijtimoiy va siyosiy holatini tahlil qiladi, o‘z qarorlarini shaxsiy tajribasi bilan bog‘laydi va voqealarni hayotiylik bilan tasvirlaydi. Shu bilan birga, u Hindiston ijtimoiy-iqtisodiy sharoitini ham tahlil qilib, muvaffaqiyatga erishishning sabablarini aniqlaydi. Bu yondashuv “Boburnoma”ni nafaqat tarixiy manba, balki badiiy tafakkur namunasiga aylantiradi.

Shuningdek, Bobur asarda o‘z vataniga bo‘lgan muhabbatini ko‘rsatadi. G‘urbatda bo‘lgan paytida u Vatan va xalqni sog‘inadi, ularning taqdiri bilan chuqur qiziqadi. Ushbu his-tuyg‘ular asarning badiiy rang-barangligini oshiradi, voqealarga hissiy chuqurlik bag‘ishlaydi. Shu jihatdan, Bobur nafaqat tarixiy voqealarni bayon qiladi, balki o‘z ichki dunyosini, hayotga bo‘lgan qarashlarini ham ochib beradi. Bu esa asarni badiiy va insoniy jihatdan boyitadi.

“Boburnoma”da shuningdek, inson va jamiyat, tarixiy shaxslar va ularning qarorlari orasidagi munosabatlar ham chuqur tahlil qilinadi. Bobur voqealarni tasvirlar ekan, ijtimoiy va siyosiy omillarni hisobga olib, shaxsiy qarashlarini badiiy obrazlar orqali ifodalaydi. Bu yondashuv o‘quvchiga asardagi har bir hodisaning tarixiy, siyosiy va shaxsiy kontekstini anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, muallif voqealarni tanqidiy

nuqtai nazardan tahlil qiladi, reaksiya kuchlar va ijtimoiy muammolarni ochib beradi, bu esa tarixiy voqealarni badiiy tafakkur orqali o'rganishga yordam beradi.

Umuman olganda, "Boburnoma" asarida voqealar bayoni va badiiy uslub uyg'unlashgan bo'lib, muallifning shaxsiy tajribasi, aniqlik va sodda til, badiiy tasvir vositalari hamda ruhiy kechinmalar voqealarni jonli, ta'sirchan va ma'noli qiladi. Shu sababli "Boburnoma" nafaqat tarixiy hujjat, balki o'zbek adabiyotining yuksak badiiy namunasi sifatida qadrlanadi. Asar Boburning ichki dunyosi, fikr va qarashlarini ochib beruvchi vosita sifatida ham qimmatli hisoblanadi, bu esa uning tarixiy va adabiy meros sifatidagi o'rni va ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон ССР фанлар академияси. "Захириддин Муҳаммад Бобир". – Тошкент, 1960.
2. В. То'хлиев, D. То'хлиева "Zahiriddin Muhammad Bobur hayoti va ijodi" – Toshkent, 2012.
3. Xalqaro Bobur fondi "Boburnoma miniatyuralar" O'qituvchi nashriyot-matbaa ijodiy uyi - Toshkent ,2008.
4. Saidbek Hasanov "Zahiriddin Muhammad Bobur" – Toshkent, 2011.
5. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma – Toshkent "Ijod-press", 2020.

